

Cemil Meriç

10.Uluslararası Sosyal Bilimler ve Spor Kongresi

Tam Metin Kitabı

23-25 Kasım 2018, Hatay / Türkiye

Editörler

Ender Eyuboğlu - Sami Baskın

saybilder
yayıncılık

Yayın No.: 03

ISBN: 978-605-81236-2-5

Yayımlanma tarihi: 24 Aralık 2018

10. Uluslararası Sosyal Bilimler ve Spor Kongresi Tam Metin Kitabı

Editörler: Ender Eyuboğlu - Sami Baskın

Saybilder Yayıncılık Sertifika No: 77535

Genel Yayın Yönetmeni: Sami BASKIN

Sayfa Tasarım: Tuđba Ünver Kocadađ

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

1. Basım, Elektronik Kitap (Çevrim içi / Web tabanlı)

210 x 297 mm

Kaynakça var, dizin yok.

ISBN 978-605-81236-2-5

1. Spor 2. Sosyal bilimler 3. Tebliđler

Çevrimiçi PDF yayın

Yayımlandığı İnternet Ortamı: www.issscongress.org

Genel Müracaat:

Saybilder - Yeni Pazar Mah. Ali Okumuş Cad. Mevlana Sitesi A Blok ÇAYELİ / RİZE

AHZÂB SÛRESİ 45. VE 46. ÂYETLER ÖZELİNDE BİR EĞİTİMCİ OLARAK HZ. PEYGAMBER

Necmettin ÇALIŞKAN

GİRİŞ

Eğitim sözlükte; çocukların ve gençlerin toplum yaşayışında yerlerini almaları için gerekli bilgi, beceri ve anlayışları elde etmelerine, kişiliklerini geliştirmelerine okul içinde veya dışında, doğrudan veya dolaylı olarak yardım etme, terbiye⁷⁸⁵ gibi anlamlara gelmektedir. Terim olarak ise kişiliğin gelişmesine yardım eden ve onu esas alan, bireyi yetişkin yaşamına hazırlayan, gerekli bilgi ve davranışlar elde etmesine imkân tanıyan süreç⁷⁸⁶ olarak tanımlanmaktadır. Eğitimin “hayat boyu devam eden bir araştırma süreci”⁷⁸⁷ ya da “ilerlemeye, olgunlaşmaya yönelen sürekli bir oluş”⁷⁸⁸ şeklinde tanımları da mevcuttur.⁷⁸⁹ Tanımlardan da anlaşılacağı üzere eğitim, kişinin belli bir amaç için belli bir alanda gelişmesi olduğu gibi bizatihi kendi varlığını, yeteneklerini, becerilerini geliştirmesi ve olgunlaşması için belli bir süreçte yapılan veya yaptığı uğraşları ifade etmektedir.

RİSALET EĞİTİM İLİŞKİSİ

Din ve eğitimin birbirine benzer birçok yönü bulunabileceği gibi Peygamberlik ile eğitimcilik (öğretmenlik) birbirine birçok yönden benzemektedir. Nitekim Hz. Peygamber’in Kur’an ile ilgili görevlerine bakıldığında bu görevlerin üç ana başlık altında toplandığını görmek mümkündür.⁷⁹⁰ Bunlar; Allah’tan vahiy yoluyla aldığı mesajları insanlara tebliğ etmek,⁷⁹¹ Kur’an’ı açıklayarak tefsir etmek⁷⁹² ve teşri’ yoluyla Kur’an ve sünnet diye ifade edilen en güzel davranış biçimlerini kendi hayatında sergileyerek hikmeti yani dinî konularla ilgili en doğru bilgileri muhataplarına öğretmektir.⁷⁹³ Ayrıca Hz. Peygamber’in “Allah beni zorlaştırıcı, sıkıntı verici, yanlıcı ve şaşkıncı olarak göndermedi. Lakin beni muallim وَلَكِنْ مُعَلِّمًا مَّيْسَرًا “öğretici, eğitici ve kolaylaştırıcı olarak gönderdi” sözü de bu gerçeğe işaret etmektedir.⁷⁹⁴

Hz. Peygamber’in “gönderdi” buyurarak gönderilmeyi “Bi’set/Risalet” merkeze alması da eğitim risalet arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktadır. Örneğin; “بَعَثَ/bease” fiili Kur’an’da “ba’s” mastarı esas alınarak; Allah’ın gökten indirdiği suyla ölü toprağa can vermesini ve zamanı geldiğinde insanı da ölümünden sonra diriltecek olmasını ifade etmek için

⁷⁸⁵ Hasan Eren v. dğr., *Türkçe Sözlük*, Ankara: Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek kurumu, 1988, s. 435; İlhan Ayverdi, *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, 4. Baskı, İstanbul: Kubbealtı, 2011, I, 825.

⁷⁸⁶ Mahmut Tezcan, *Eğitim Sosyolojisi*, Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, 1985, s. 4.

⁷⁸⁷ Mustafa Köylü, "Yetişkin Eğitimi; Tanımı, Alanı ve Tarihi Gelişimi", *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 1998, Sayı 5, s. 172.

⁷⁸⁸ Nevzat Ayasbeyoğlu, *İslamiyetin Eğitimimize Getirdiği Değerler ve Kur'an-ı Kerim'in Eğitim İle İlgili Ayetlerinin Tahlili*, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı, 1991, s. 18.

⁷⁸⁹ İsmail Çalışkan, “Yetişkinlik Dönemi Eğitimine Kur'an Perspektifinden Bir Yaklaşım”, *Yetişkinlik Dönemi Eğitimi Ve Problemleri*, 2006, s. 336.

⁷⁹⁰ Mustafa bin Haseney es- Sibâi, *es-Sünnetü ve Mekânetühâ fi't-Teşri'l-İslâmî*, Beyrut: el-Mektebül İslami, Dimeşk, 1982, I, 376.

⁷⁹¹ Mâide, 5/67, 92, 99; En'âm, 6/130; A'râf, 7/62; vd.

⁷⁹² Nahl, 16/44.

⁷⁹³ Âl-i İmrân, 3/164; Cum'a, 62/2.

⁷⁹⁴ Müslim, “Talâk”, 29; Bkz. Yasin Pişgin, *İnsan ve Peygamber Olarak Hz. Muhammed*, Ankara: Yayınevi Yayınları, 2011, s. 188-191.

kullanılır.⁷⁹⁵ Aynı fiil “bi’set” mastarı esas alınarak Allah’ın vahiy ve peygamber; dolayısıyla da din göndermesini ifade etmek için de kullanılmıştır.⁷⁹⁶ Yani Allah indirdiği su ile ölü toprağı dirilttiği gibi, indirdiği vahiyde de ölü kalpleri diriltir. Bu itibarla “ba’s” maddî; “bi’set” ise manevî bir diril(t)işi ifade eder.

Hiz. Peygamber’in diğere yönlerinde olduğu gibi eğitimcilik yönünü de Kur’ân’ın şekillendirdiği belirtilmelidir. Nitekim Ahzâb Sûresi 45. ve 46. âyetleri hakkında, Yemen’e giden Hiz. Ali’ye ve Muâz’a (r.a) hitaben; “Gidin, müjdeleyin korkutmayın, kolaylaştırın zorlaştırmayın. Çünkü bana “Ey Peygamber, Biz seni muhakkak şahid, müjdeci ve uyarıcı olarak gönderdik” âyeti nâzil oldu” buyurmuştur. Sahabenin ifadesiyle “Bize (Yemen’e), Muâz (r.a), muallim ve emir olarak geldi.” Gelen kişilerin Hiz. Peygamber tarafından risaletle ilgili ayetle irtibatlandırılması ve bu ayet delil getirilerek öğretmenlik açısından yönlendirilmesi, Hiz. Peygamber’in de risalet ve eğitime birçok noktadan aynı nazarla baktığını göstermektedir.

AYETTE GEÇEN KAVRAMLAR VE EĞİTİM İLİŞKİSİ

1. ŞÂHİDEN (شَاهِدًا) LAFZI

Âyette ilk olarak (شهد) kökünden türemiş olan (شَاهِدًا) “Şâhiden (bir şahit olarak)” kelimesi kullanılmıştır.

Bu ismin Kur’an-ı Kerim’deki kullanımına göre ifade ettiği anlam alanlarına bakıldığında; Gören, tanık olan, hazır bulunan, görgü tanığı olan, yardımcıları, işaret, alamet, delil, davanın açıklığına kavuşması için gördüğü veya bildiği bir şeyi mahkeme önünde söyleyen veya yazan, Allah’ın birliğine, emir ve yasaklarının doğruluğuna, Hiz. Muhammed’in elçiliğine kesinlikle ve içtenlikle inanan, beyan ve ikrar eden, örnek alınan ve başkasına örnek olan şeklinde anlamlandırıldığı görülmektedir.

Anlaşıldığı üzere âyette geçen “şahit” kelimesinin anlamını, Hiz. Peygamber’in (sav) Allah’ın birliğine, ondan başka ilah olmadığına, kendisinin Allah’tan gelenleri ümmetine, diğere peygamberlerin de kendi ümmetlerine tebliğ ettiğine, ümmetinin ve diğere ümmetlerin dünyadaki hallerine şahitlik ettiği ve Allah’tan aldığı emirleri uygulamada örnek olduğu şeklinde özetlemek mümkündür.

Şâhiden (شَاهِدًا) Kelimesi Bağlamında Hiz. Peygamber’in Eğitiminde Temel İlkeler

Temsil ve Örnek Olma

Eğitim tarihi incelendiğinde toplumların eğitimi ve olumlu değişimi için “ideal örnek” bulma her zaman bir ihtiyaç olmuştur.⁷⁹⁷

Hiz. Peygamber, inancı ile yaşantısı bir bütün olarak olumlu yeniliklere açık⁷⁹⁸ davranış modelleriyle⁷⁹⁹ üsve-i hasene⁸⁰⁰(en güzel örnek) ve eğitimcidir.⁸⁰¹

Öğretilmek istenen bir konu tatbik ve tekrar edilerek, istenen meleke/yeti haline dönüşür.⁸⁰² Bu metotla kazandırılmak istenen becerilerin, öğretici tarafından gösterilmesi

⁷⁹⁵ En’âm, 6/36; Hicr, 15/36; Nahl, 16/21, 38; Kehf, 18/12, 19; Hacc, 22/5, 7; Şuarâ, 26/87; Neml, 27/65; Yâsîn, 36/52; Sâffât, 37/144; Teğâbun, 64/7; Cinn, 72/7; Âdiyât, 100/9.

⁷⁹⁶ Bakara, 2/129, 213; Âl-i İmrân, 3/164; A’râf, 7/103; Yûnus, 10/74-75; Nahl, 16/36; İsrâ, 17/15, 94; Furkân, 25/41, 51; Kasas, 28/59; Mü’mîn, 40/34; Cum’a, 62/2.

⁷⁹⁷ Abdullah Özbek, *Bir eğitimci olarak Hiz. Muhammed*, Konya: Esra Yayınları, 1991, s. 212.

⁷⁹⁸ İ. Sarıçam, *Hiz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2007, s. 281.

⁷⁹⁹ Recep Kılıç “Hiz. Peygamber’in Hayatından Davranış Modelleri”, *Hazreti Muhammed’i Anlamak*, Ankara, 1998, s. 30.

⁸⁰⁰ Ahzab, 33/21.

⁸⁰¹ Yusuf ŞEN, “Hiz. Peygamberin Merhamet Eğitim Metodu”, *Bayburt Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2011, Cilt. 6, Sayı. I-II, s. 18-26, s. 22.

⁸⁰² H.M. Çamdibi, *Şahsiyet Terbiyesi ve Din Eğitimi*, 4. Baskı, İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2011, s. 69.

demonstrasyon, öğretilen konunun orada bulunan herkes tarafından iyi anlaşıldığından emin olunması, eğitici ve öğretici açısından uygulamayı kolaylaştıracaktır. *Gösteri Metodunun*, öğrenilenlerin zihinde kalması ve davranış haline dönüştürülmesinde önemli rolü vardır. Çünkü basitten karmaşığa, somuttan soyuta ve tikelden tümele doğru ilerleyen eğitim sürecinde bu metod oldukça fonksiyoneldir.⁸⁰³

İnsanlara anlattığını öncelikle kendi nefsinde yaşama, onu temsil etme ve örnek olma eğitimde uygulanması gereken temel prensiplerdendir. Nitekim yukarıda açıklandığı gibi *şahit* kelimesi genel olarak bir yerde hazır bulunma, tanık ve delil olma anlamlarının yanında örnek olma manasını da ihtiva etmektedir. Bu bağlamda Hz. Peygamber'in şahit olarak nitelendirilmesi aynı zaman da O'nun örnek insan olması anlamına da gelmektedir. Hz. Peygamber Allah'ın kendisine yüklediği görevleri en güzel bir şekilde yerine getirmiştir. Allah'ın insanlardan istediği kulluğu da bizzat yaşayarak kamil manada her yönüyle mükemmel bir örnek olmuştur. Ayrıca gösterdiği kullukla bu örnekliliği tüm insanlığa miras bırakmıştır.

Hz. Peygamber Kur'an-ı Kerim'i hayatının merkezine almıştır. Tüm hayatı, ahlakı, davranışları ve sözleri ilahi bir çerçeve içerisinde geçmiştir. O'nun ahlakı Kur'an ahlakıdır. Hz. Ayşe'ye Hz. Peygamber'in ahlakı sorulduğunda "Siz Kur'an okumuyor musunuz? Peygamber'in ahlakı, Kur'an'dır" demiştir.⁸⁰⁴ Kur'an ile teorik olarak gelen emirler ve esasların uygulamasını yaşayarak göstermiştir. Bunun yanında "Ant olsun ki, sizin için; Allah'a ve ahiret gününe kavuşacağını uyan ve Allah'ı çok zikreden (mümin)'ler için Rasulullah'ta üsve-i hasene (en mükemmel örnek) vardır.⁸⁰⁵ âyeti de Hz. Peygamber'in örnek bir şahsiyet olduğunu ve örnek bir hayat yaşadığını belirtmesinin yanında inananlara O'nu örnek almaları gerektiğini beyan etmektedir.

Eğitimin veya eğitimcinin anlattıklarının karşısındaki birey tarafından kabul edilmesi için eğitimcinin anlattığı konuyu bizzat kendisinin yaşaması ve anlattıklarını temsilen göstermesi ve örnek olması yatmaktadır.⁸⁰⁶ Buna göre eğitimci eğitim konusu olan şeyi öncelikle kendisi yaşamalı ve örnek olmalıdır.⁸⁰⁷

2. MÜBEŞŞİRAN (مُبَشِّرًا) LAFZI

Hz. Peygamber, Allah'a ve ahiret gününe iman edip kendilerine tabi olanları, cennette hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın işitmediği ve akla hayale gelmez nimetlerle müjdelemektedir.⁸⁰⁸

Ayette "مُبَشِّرًا" lafzının "نَذِيرًا" lafzından önce gelmesinin sebebi müjdelenenlerin değerinden dolaydır. Hz. Peygamber'in âlemlere rahmet olarak gönderilmesinin asıl gayesi de müjdelenenlerin olmasıdır.

Mübeşşiran (مُبَشِّرًا) Kelimesi Bağlamında Hz. Peygamber'in Eğitiminde Temel İlkeler

Kolaylaştırma İlkesi ve Motive Etme İlkesi

Yüce Allah ayette geçen مُبَشِّرًا lafzıyla Hz. Peygamber'in (sav) müjdeleyici ve kolaylaştırıcı sıfatını ön plana çıkardığı görülmektedir.

⁸⁰³ Şen, "Hz. Peygamberin Merhamet Eğitim Metodu", 18-26, s. 24.

⁸⁰⁴ Müslim, "Müsâfirîn", 139

⁸⁰⁵ Ahzâb, 33/21

⁸⁰⁶ Rıdvan Demir, "Modern Toplumda Ahlakî Değişim ve Ahlak Eğitimi", Ed. N. Çalışkan, *Modernleşme Sürecinde Müslümanlar içinde*, Nobel Yay., Ankara. 2018, s.328.

⁸⁰⁷ M. Zeki Duman, *Beyânü'l-Hak / Kur'an-ı Kerim'in Nüzul Sırasına Göre Tefsiri*, 2. Baskı, İstanbul: Fecr Yayınevi, 2008, III, 402.

⁸⁰⁸ Buhârî, "Bed'ü'l-halk", 8.

Bu gerçeğin başka bir ifadesi olarak yine Hz. Peygamber (sav) “Allah beni zorlaştırıcı, sıkıntı verici, yanılıcı ve şaşırıcı olarak göndermedi. Lakin beni muallim (öğretici, eğitici) ve kolaylaştırıcı olarak gönderdi”⁸⁰⁹ buyurmuştur. Başka bir hadiste ise “Ben lanetçi olarak gönderilmedim! Ben ancak ve ancak rahmet olarak gönderildim”⁸¹⁰ buyurarak, kendisinin insanlara bakışındaki ve muamelesindeki temel vasfının müjdelemek ve kolaylaştırmak olduğunu vurgulamaktadır.

Ayrıca Hz. Âişe'nin verdiği bilgiye göre Hz. Peygamber, Allah tarafından kural konmaması bir konuda iki seçenekle karşı karşıya kaldığında bunlardan en kolay olanı tercih ederdi; fakat Allah'ın koyduğu hükümlerin yerine getirilmesi için de herkesten titiz davranırdı.⁸¹¹

Buna göre eğitim muhatabın seviyesine göre ayarlanmalı ve mümkün olduğu kadar kolaylaştırılmalıdır. Muhatabın seviyesine uygun olmalı ve zorlamaya gidilmemelidir.

Özetleyecek olursak âyette geçen “Mübeşşiran” müjdeleyici ve “Nezîran” uyarıcı lafızları, Hz. Peygamber'in, kişinin durumuna göre, Allah'ın emir ve yasaklarına uyanları Allah'ın rahmeti, bağışlaması ve cennet ile müjdeleyen ayrıca inanmayan, gafil ve ısrarla günah işleyenlere ise azabı, cezanın en ağırını ve cehennemi bildiren uyarıcı ⁸¹² anlamına geldiğini söylemek mümkündür.

3. NEZÎRAN (نَذِيرًا) LAFZI

Âyette geçen “Mübeşşiran” müjdeleyici ve “Nezîran” uyarıcı lafızları, Hz. Peygamber'in, kişinin durumuna göre, Allah'ın emir ve yasaklarına uyanları Allah'ın rahmeti, bağışlaması ve cennet ile müjdeleyen bunun yanı sıra inanmayan, gafil ve ısrarla günah işleyenlere ise azabı, cezanın en ağırını ve cehennemi bildiren uyarıcı anlamına geldiğini söylemek mümkündür.

Âyette geçen “Mübeşşiran” müjdeleyici ve “Nezîran” uyarıcı lafızları açık ifadelerdir. Müfessirlerin bu lafızların anlamı konusunda birbirine yakın yorumlarda buldukları görülmektedir. Nitekim birçok müfessir lafızları birbirine benzer bir şekilde; mü'minlere yüce Allah'ın rahmetini ve cennetini müjdeleyen, isyankârları, yalanlayıcıları cehennem ateşi ile ve ebedilik azabı ile uyarıp korkutan, seni tasdik eden ve sana itaat edenleri cennetle “müjdeleyici” ve seni yalanlayan ve sana isyan edenleri cehennemle “uyarıcı”, inanan kişileri ilâhî rahmet, gufran, mutluluk, sonsuz saadet ile müjdeleme ve Hakk'a başkaldırıp ilâhî buyrukları tanımayanları; inkâr, sapıklık, azgınlık ve dengesizlik içinde bulunanları uyarmak ve âhiret azâbıyla korkutmak, Allah'ın emirlerine itaat edenleri cennetle müjdeleyen bir müjdecî ve Allah'ın emirlerine karşı gelenleri, cehennemde yanacakları ikazıyla uyaran bir uyarıcı ve Mü'minlere sevabın en bolunu müjdecî, kâfirlere de cezanın en ağırını bildirici olarak açıklamışlardır.

Nezîran (نَذِيرًا) Kelimesi Bağlamında Hz. Peygamber'in Eğitiminde Temel İlkeler

Muhataba Göre Eğitim

Ayette müjdecî ve uyarıcı gibi birbirine zıt iki kavramın birlikte kullanılması ve müjdelemenin özel, uyarmanın ise genel anlamda ifade edilmesi Hz. Peygamber'in muhatabına göre hareket ettiğini göstermektedir.

Hz. Peygamber eğitimde insanların bireysel farklılıklarına dikkat ederek⁸¹³, stratejisini bu temel üzerine oturtmuş, *eğitimin kişiselliği* prensibini uygulamıştır. Yani bireylerin beden,

⁸⁰⁹ Müslim, “Talâk”, 29.

⁸¹⁰ Müslim, “Bî'r”, 87.

⁸¹¹ Buhârî, “Menâkıb”, 27; Müslim, “Fezâil”, 20.

⁸¹² Zümer, 39/13.

⁸¹³ Rıdvan Demir, *Bevin Temelli Öğrenme Yaklaşımına Dayalı Din Öğretimi*, Adana: Karahan Yayınları, 2016, s. 91.

zihin, cinsiyet ve çevre unsurlarını göz önünde bulundurarak farklı yaklaşımlar geliştirmiş, onların ihtiyaç ve sorunlarını yakinen gözlemlemiş ve onlara uygun çözümler üretmiştir. Örneğin, “Hangi amel daha hayırlıdır?” sorusuna muhataplara göre iman⁸¹⁴, cihat etmek, yemek yedirmek⁸¹⁵, vaktinde kılınan namaz ve ana-babaya iyilik etmek⁸¹⁶ gibi muhatabın durumuna uygun cevaplar vermiştir. Nitekim bir hadis-i şerifte “İnsanlara derecelerine göre muamele ediniz”⁸¹⁷ buyurmuştur. Çünkü insanlara derecelerine göre muamele yapmamak yanlış anlaşılmalara ve çeşitli olumsuzluklara yol açabilir. Hz. Peygamber’in insanlara söylediklerini tekrar etmesi, bıkmadan anlatması, tane tane konuşması, muhatabın anlayacağı dilden ve neye en fazla ihtiyacı varsa onu söylemesi, muhataba göre eğitim metodunu kullandığını göstermesi açısından önemli örneklerdir.⁸¹⁸

Muhataba göre eğitim aynı zamanda toplumun hemen her kesiminin de eğitimden yararlanması için gereken düzenlemeleri yapmayı da kapsamaktadır. Hz. Peygamber kadınların eğitimine de büyük önem vermiştir. O, kadınlara haftanın belli günlerini dini meseleleri sormaları için ayırmıştır. Kadınların birçoğu Hz. Peygamber’in huzuruna gelir, problemini rahatlıkla arz ederdi. Hz. Peygamber’in faaliyetlerinde elbette ki ailesinin katkısı da olmuştur. Bazı Müslüman kadınlar sorunlarını O’nun eşleri kanalıyla ulaştırır ve gerekli cevapları öğrenirlerdi. Hatta Hz. Peygamber’in vefatından sonra bu rolleri kısmen de olsa devam etmiştir.

Bu bağlamda eğitim metodu muhataba göre belirlenmeli ve standart kalıplardan kaçınılmalıdır. Her bireyin farklılıkları göz önünde bulundurulmalıdır. Ayrıca toplumun hemen her kesimi eğitime dâhil edilerek hiç kimse dışlanmamalıdır.

Eğitimde Ödül ve Ceza İlkesi

Müjdecî ve uyarıcı birbirine zıt iki kavramın bir arada kullanılması, istenilen şeyleri yapanların müjdeleneceği, yapmayanların da uyarılması (korkutulması) ilahi bir düsturdur. Nitekim birçok âyette Allah’ın emirlerini yerine getirenlerin mükâfatlandırılacağı,⁸¹⁹ yasaklarına uymayanların ve kötü işler yapanların ise cezalandırılacağı⁸²⁰ beyan edilmiştir.

Bu bağlamda eğitim süreci içerisinde ödül ve ceza, uygulanması gereken metotlar arasında yer almaktadır. Bu metot, aynı zamanda istenileni yapanları cesaretlendirirken, yapmayanlara verilen ceza ibret olacağı için motivasyonu sağlama konusunda da önemli bir olgudur. Buna göre eğitimci muhataplarının eğitimde gösterdikleri başarıları ölçmeli ve gerektiğinde ödül ve ceza sistemini işletmelidir.

Ahzâb sûresinin 45 ve 46. âyetleri ödül ve ceza açısından incelendiğinde dikkat çeken bir husus da âyette, Hz. Peygamber’in “müjdeleyici” vasfının “uyarıcı” vasfından önce zikredilmesidir. Bu ayrıntıyı, eğitimde güdüleyici unsur olarak, müjdelemenin tehdit ve uyarmadan önce gelmesine âyetten bir işaret olarak algılamak mümkündür.

4. ALLAH’IN İZİNİYLE DAVETÇİ (وَدَاعِيَآ إِلَى اللَّهِ بِإِذْنِهِ) LAFZI

Hz. Peygamber’in görevi, insanları “Allah’a çağırma”dır. O insanları dünyaya, şöhrete, milli gurura, cahiliye bağına, ganimete ve mevkiye çağırmaz; yalnızca “Allah’a çağırır”. “Allah’ın izni ile” O’na ulaştırılan tek yolun yolcuları olmalarını ister. O bu konuda yeni bir

⁸¹⁴ Buhârî, “İfk”, 2; “Keffârât”, 6; Müslim, “İman”, 136.

⁸¹⁵ Buhârî, “İman”, 6, 20; İ’sti’zân”, 9, 19; Müslim, “İman”, 63.

⁸¹⁶ Buhârî, Mevâkîf 5, Cihad 1, Edeb 1, Tevhîd 48; Müslim, İman 137.

⁸¹⁷ Ebû Dâvûd, “Edeb”, 23.

⁸¹⁸ Buhârî, “Menâkıb”, 23; Ebû Dâvûd, “İlim”, 7, “Edeb”, 18.

⁸¹⁹ Enfâl, 8/28; Tevbe, 9/22; Furkan, 25/15; Kasas, 28/25; Ahzâb, 33/24; Sebe, 34/37; Kamer, 54/14; İnsan, 76/22.

⁸²⁰ Bakara, 2/66, 85, 191, 196, 211; Nisa, 4/93, 123; Mâide, 5/29, 33, 60, 98; En’am, 6/138, 139, 146, 160; A’raf, 7/40, 41, 111, 147, 152, 180.

çığır açmamakta kendi aklını kaynak olarak davranmamaktadır. Yüce Allah'ın iznine ve buyruğuna göre hareket etmekte ve Yüce Allah'ın kendisi için çizdiği sınırı aşmamaktadır.⁸²¹

Hız. Peygamber insanları Allah'ı tevhide, O'na itaate ve dârusselâma, Allah'ın davet ettiği diğer şeylere, tüm ilahlardan ve putlardan arınarak O'nun için ihlaslı amel işlemeye, O'na yaklaştıracak şeylere ondan başka ilah olmadığına şehadete çağırılmaktadır.

Kısaca "Allah'ın izniyle bir davetçi" ifadesi; Hız. Peygamber'in Allah'ın izni ve yardımı ile insanları Allah'a imana, ibadet etmeye, emir ve yasaklarına uymaya yetkili ve görevli olduğu anlamına gelmektedir.

Allah'ın İzniyle Davetçi (وَدَاعِيَآ إِلَى اللَّهِ بِإِذْنِهِ) Lafzı Bağlamında Hız. Peygamber'in Eğitiminde Temel İlkeler

Eğitimde Yetkili ve Görevli olma

Âyetten anlaşıldığı üzere, davet konusunda Hız. Peygamber Allah tarafından görevlendirildiğinden dolayı herhangi bir izin almasına ihtiyaç yokken, peygamber takipçilerinin izin almasına ihtiyaç vardır ve bu izin de Hız. Peygamber (sav) tarafından verilmiştir. Nitekim "De ki: "İşte bu benim yolumdur. Ben ve bana uyanlar bilerek Allah'a çağırırız...."⁸²² âyeti ve "Allah, benim sözümü dinleyip de, o sözümü dinlediği gibi yerine getiren kula merhamet etsin" hadis-i şerifi bu gerçeği ifade etmektedir.⁸²³ Ayrıca "Âlimler peygamberlerin varisleridir"⁸²⁴ buyuran Hız. Peygamber kendisinden sonra peygamberlik mesleğinin değişik bir boyutta âlimler tarafından yerine getirileceğini beyan etmiştir.⁸²⁵

Hız. Peygamber ilahi bir emir almadan, kendiliğinden bir uygulamaya girişmemiştir.⁸²⁶ İlk aldığı vahiy "Oku" olmasının yanında ikinci olarak da "uyar (tebliğ et), Rabbini yücelt, nefsinin arındır"⁸²⁷ vahyine muhatap olmuştur. Peygamberliğinin tüm dönemlerinde bir eğitici olarak görev yapmış, öncelikle kendisi yaşamış ancak ilahi bir emir aldıktan sonra sırasıyla akrabaları⁸²⁸, kabilesi⁸²⁹ ve diğer insanları⁸³⁰ eğitmeye çalışmıştır.

Bu bağlamda eğitimciler yetkili oldukları yani iyi bildikleri, uzman oldukları ve yeterli oldukları konularda eğitim vermelidir. Bilmedikleri veya sahîh kaynaklardan alınmamış yalan yanlış bilgiler vererek insanları yanıltmamalı ve yanlış yola sevk etmemelidir.

5. NUR SAÇAN BİR KANDİL (وَسِرَاجًا مُنِيرًا) LAFZI

Bu ifadeyi, müfessirler; nurlandırıcı, aydınlatici parlak bir kandil, cehalet ve şaşkınlık karanlıklarında akıllara, gönüllere aynı anda hitap ederek ve onları aydınlatarak doğru yolu gösteren bir ışık, açıklayıcı bir hidâyete erdiren şeklinde yorumlamışlardır. Ayrıca bu ifadeyi; Hakk'ın nuruyla, insanların üzerlerini örten cehalet perdeleri, beden ve tabiat

⁸²¹ Seyyid Kutub, Seyyid b. Kutub b. İbrâhim, *fî Zilâli'l-Kur'ân*, 32. bs. Beyrut: Dârü's-Şurûk, 1423/2003, V, 2872.

⁸²² Yûsuf, 12/108.

⁸²³ Fahrüddîn Ebu Abdillâh Muhammed er-Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, 3. Baskı, Beyrut: Dâru İhyâu't-Turâsi'l-Arabî, h. 1420, XVIII, 273.

⁸²⁴ Buhârî, "İlim", 1; Ebû Dâvûd, "İlim", 1; Tirmizî, "İlim", 19; İbn Mâce, "Mukaddime", 17; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 196.

⁸²⁵ İbrahim Sızgen, *Şâfiî Mezhebinin Muharrirlerinden İmam Râfiî*, Konya: Aybil Yayınları, 2018, s. 11.

⁸²⁶ Necm, 53/3; Sâd, 38/86; Ayrıca, müşriklerin geldiklerinde yanındaki fakir Müslümanları uzaklaştırması teklifi ile karşılaşan Hız. Peygamber bu teklife sıcak bakınca "Sabah akşam Rablerinin rızasını dileyerek ona yalvaranları huzurundan kovma!" (En'am, 6/52) ayeti nazil olmuştur. Müslim, "Fezailü's-sahabe", 46.

⁸²⁷ Müdessir, 74/1- 4

⁸²⁸ Şu'arâ, 26/214.

⁸²⁹ Şûrâ, 42/23.

⁸³⁰ Sebe, 34/28.

heyetleri yüzünden karanlığa gömülen nefisleri aydınlatan⁸³¹ ve karanlıklarda parlak yıldızla yol bulunduğu gibi inkâr ve şirk karanlıklarında doğru yolu gösteren şekilde açıklamak da mümkündür.

Nur Saçan Bir Kandil (وَسِرَاجًا مُنِيرًا) Lafzı Bağlamında Hz. Peygamber'in Eğitiminde Temel İlkeler

İnsanlara Faydalı Olma İlkesi

Genel anlamda “nur saçan bir kandil” tanımlaması insanları bilmedikleri konularda aydınlatmak anlamına geldiği gibi onları hemen her alanda aydınlatmak ve bir yönü ile de onlara faydalı olmak anlamlarını ihtiva etmektedir. Hz. Peygamber'in eğitiminin gayesi, sadece dini veya okuma-yazma eğitimi değil, aynı zamanda onurlu, faziletli, sorumluluk sahibi, ailesi, çevresi ve yaşadığı topluma faydalı kısaca güzel ahlaklı bir insan yetiştirmeyi de kapsamaktadır. Başka bir ifade ile O (sav), din ve iman eğitiminin yanında insanların beşeri hayatlarına yön veren ahlak eğitiminde de bulunmuştur. Hz. Peygamber iman- ahlak ayrımı yapmamıştır. Nitekim “ben güzel ahlakı tamamlamak için gönderildim” hadisi onun insanlar arasındaki muamelede belirleyici çizgi olan ahlaki eğitim konusunda da görevlendirildiğini vurgulamaktadır. Günümüzde imanın şartlarını yerine getiren ve kendisini Müslüman olarak adlandıran kimi Müslümanların ahlak konusunda göstermiş oldukları zafiyet iman-ahlak ayrımı yapmanın bir tezahürüdür. Nitekim modern çağda Müslüman ama tembel, Müslüman ama geçimsiz, Müslüman ama yalan söyleyen, dürüst olmayan, çevresine ve topluma yararlı işler yapmayan, insanlara kötü muamele yapan birçok örnekle karşılaşmaktadır.

Hz. Peygamber ahirete müteallik ilimlerin yanı sıra fenni ilimlere de önem vermiştir.⁸³² O (sav), bir insanın uhrevî ilimlerden kendisine lazım olanı öğrenmesi “farz-ı ayn”, dünyevi ilimleri öğrenmesi ise “farzı kifâye” hükmündedir ve “kulluk/ubudiyet vazifesi günlük hayatın her alanına şamildir”⁸³³ gerçeğine kaynaklık edecek bir yaşam tarzına sahiptir. Ancak günümüzde Hz. Peygamber'in sadece dini ve uhrevi kimliği ön plana çıkarılmaya çalışılmakta onun dünyevi, müspet veya fenni ilimlerle ilgili yönü göz ardı edilmektedir. “İlim talebi her Müslüman erkeğe ve kadına farz kılınmıştır” , “İlim talebi için yola çıkan kimse dönünceye kadar Allah yolundadır” ve “Kim ilim talep ederse, bu işi, geçmişteki günahlarına kefarete olur” gibi hadisi şerifler Hz. Peygamber'in ilim öğrenme konusuna ne kadar önem verdiğini göstermektedir.

Bu bağlamda eğitimci, eğitim verdiği konuda muhatabını aydınlatmalı ve ona faydalı olacak bilgiler vermelidir. Peygamberlik aynı zamanda bir öğretmenlik mesleğidir.

SONUÇ

Peygamberler halkasının son ve en değerli halkası olan Hz. Peygamber de diğer peygamberler gibi Allah'tan kendisine tevdi edilenleri insanlara tebliğ etmiş, tebyin etmiş (açıklamış) ve onlara öğretmiştir. Bunun da ötesinde getirdiği tüm esasları öncelikle kendi

⁸³¹ İbni Arabî, Muhyiddin Muhammed b. Alî b. Muhammed, *Tefsir-i Kebir Te'vilât*, İstanbul: Kitsan Yayınları, ty., II, 986.

⁸³² Peygamber (as) in fenni ilimlere önem vermesinin en önemli nedenlerinden biri de Fussilet suresinin 53. Ayetindeki “Vakti geldikçe insana, kâinatın uçsuz bucaksız ufuklarında ve bizzat kendi iç dünyasında mesajlarımızı göstereceğiz. Ta ki bu vahyin tartışmasız bir gerçek olduğu herkes için ortaya çıksın. Her şeye şahit olan senin Rabbin (insana) yetmedi mi?” ifadeler insanoğlunun yaşadığı çevreden ve bulunduğu evrenden bağımsız bir varlık olmadığının farkında olması gerektiğinin ilahi uyarısıdır. Yusuf Okşar, “Şemsüddin Muhammed b. Eşref Es-Semerkindî'de Nefis ve Marifetullah”, *Turkish Studies*, 2018, Volume 13/9, s. 176.

⁸³³ Harun Bekiroğlu, “İstidlâl Biçimlerinin ve Farklı Düşünce Tarzlarının Tefsire Etkisi: وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ Âyeti Örneği”, *Usûl İslam Araştırmaları Dergisi*, 28 (2017) 43-70.

hayatında uygulayarak temsil etmiş ve örnek olarak insanlara göstermiştir. Belki de bu örneklik sayesinde İslam dini insanlar arasında genel kabul görmüş ve yaşanmıştır. Hz. Peygamber'in hem şahsiyet planında hem de getirdiği din ve değerler planında temsili ve örnekliliği kendi zamanıyla sınırlı değil, gelecek tüm zamanları ve insan hayatının hemen her yönünü kapsayıcı bir özelliktedir. Bu evrensellik günümüzde yaşanan sorunların çözümünde de kilit rol oynayacak niteliktedir. Başka bir ifadeyle Hz. Peygamber'in örnek uygulamaları zamanının çok ötesinde, tüm zaman, mekân, kişi ve olayları kapsayıcı özelliğe sahiptir.

Hz. Peygamber eğitim seviyesi çok düşük, cehalet ve akılları ile yeterince düşünemedikleri için sefahat⁸³⁴ ile anılan bir toplulukta peygamberlik görevini ifa etmiş, getirdiği dini değerleri o günden günümüze kadar uygulanacak düzeyde öğretmiştir. İçinden çıktığı toplumun cahiliye toplumu olması sadece fenni ilimler, okuma-yazma cahilliği ile sınırlı değildir. Bunların ötesinde, kız çocuklarını diri diri gömme gibi vahşet denilebilecek uygulamalarının, puta tapma gibi dini inançların, asabiyet ve kavim taassubunun, sapıklık derecesinde ahlaki bozukluğun yaşandığı bir toplumdur. Bu vazifenin zorluğu veya başarısı ancak günümüzde medeni olarak adlandırılan toplumlarda yürütülen eğitim-öğretim projelerinin başarısı ile kıyas edildiğinde anlaşılabilir. Nitekim günümüzde sigara ve alkol tüketiminin azaltılması, fuhşun ve uyuşturucu kullanımının, aids gibi hastalıkların önlenmesi, çevreyi koruma amacıyla yapılan faaliyetlerin istenen düzeyde başarı sağlanamaması veya başarısızlığı hatta bunların daha da yaygınlaşması değerlendirildiğinde Hz. Peygamber'in yerine getirdiği misyonun önemi daha iyi anlaşılacaktır.

Hz. Peygamber'in hayatı, sözleri ve uygulamaları vahiy ve Kur'an'la yani ilahi emirlerle dizayn edilmiştir. Ahzâb sûresi 45 ve 46. âyetlerde Hz. Peygamber'in hayatını şekillendiren âyetlerdendir. Ancak bu âyetlerde özelde Hz. Peygamber'in sıfatlarının (vasıflarının) bizzat Allah tarafından dile getirilirken aynı zamanda eğitimcilerde de önemli mesajlar verilmektedir. Âyette çok anlamlı bir tertip bulunmaktadır. Eğitimcilerin ilk olarak anlatacakları konuları ve düsturları kendilerinin yaşayarak örnek olmaları ve temsil etmeleri böylelikle kendilerinin bizatihi kaynak, metot, çözüm kaynağı⁸³⁵ ve öğretici bir unsur haline gelmeleri, muhataplarının durum ve özelliklerine göre davranmaları, zorlaştırmak yerine kolaylaştırmaları, müjdelemeleri; gerektiğinde korkutmaları ve uyardıkları, bildikleri ve uzman oldukları konularda eğitim vermeleri ve insanları doğru bir şekilde aydınlatmaları gerektiği bildirilmiştir.

KAYNAKÇA

Ayasbeyoğlu, Nevzat, *İslamiyetin Eğitimimize Getirdiği Değerler ve Kur'an-ı Kerim'in Eğitim İle İlgili Ayetlerinin Tahlili*, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı, 1991.

Ayverdi, İlhan, *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, 4. Baskı, İstanbul: Kubbealtı, 2011.

Bekiroğlu, Harun, "İstidlâl Biçimlerinin ve Farklı Düşünce Tarzlarının Tefsire Etkisi: وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ" Âyeti Örneği", *Usûl İslam Araştırmaları Dergisi*, 28 (2017) 43-70.

Çalışkan, İsmail, "Yetişkinlik Dönemi Eğitimine Kur'an Perspektifinden Bir Yaklaşım", *Yetişkinlik Dönemi Eğitimi Ve Problemleri*, 2006, s.s. 335-356.

⁸³⁴ Mehmet Onur, İslam Hukukunda Sefah Durumu Ve Sefihin Hacri, *Kilis 7Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2016/2 Cilt: 3 Sy: 5, s. 109,110.

⁸³⁵ Ahmet Sait Sıcak, *Kur'an Tefsirinde Öznellik*, Ankara Okulu, Ankara, 2017, s. 28; Ahmet Sait Sıcak; Necmettin Çalışkan, "Müfessirin Özellikleri Bağlamında "İnsân-ı Kâmil" Anlayışı ve "Büyük Adam Sosyolojisi" Teorileri", *Uluslararası İslâm ve Model İnsan Sempozyumu Bildiri Kitabı II*, s. 80.

- Çamdibi, H.M., *Şahsiyet Terbiyesi ve Din Eğitimi*, 4. Baskı, İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2011.
- Demir, Rıdvan, *Beyin Temelli Öğrenme Yaklaşımına Dayalı Din Öğretimi*, Adana: Karahan Yayınları, 2016.
- Demir, Rıdvan, Modern Toplumda Ahlaki Değişim ve Ahlak Eğitimi, *Modernleşme Sürecinde Müslümanlar*, (ed.) N. Çalışkan, Nobel Yay. Ankara 2018, 283-329.
- Duman, M. Zeki, *Beyânu'l-Hak / Kur'an-ı Kerim'in Nüzul Sırasına Göre Tefsiri*, 2. Baskı, İstanbul: Fecr Yayınevi, 2008.
- Eren, Hasan v. dğr., *Türkçe Sözlük*, Ankara: Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek kurumu, 1988.
- İbni Arabî, Muhyiddîn Muhammed b. Ali b. Muhammed, *Tefsir-i Kebir Te'vilât*, İstanbul: Kitsan Yayınları, ty.
- Kılıç, Recep, "Hz Peygamber'in Hayatından Davranış Modelleri", Hazreti Muhammed'i Anlamak, Ankara, 1998, ss. 31-80.
- Köylü, Mustafa, "Yetişkin Eğitimi; Tanımı, Alanı ve Tarihi Gelişimi", *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 1998, Sayı, 5, s. 169-194.
- Kutub, Seyyid, *fi Zülâli'l-Kur'ân*, 32. bs. Beyrut: Dârü's-Şurûk, 1423/2003,
- Okşar, Yusuf "Şemsüddin Muhammed b. Eşref Es-Semerkindî de Nefis ve Marifetullah", *Turkish Studies*, 2018, Volume 13/9, ss. 175-194.
- Onur, Mehmet, İslam Hukukunda Sefeh Durumu Ve Sefihin Hacri, *Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2016/2 Cilt: 3 Sy: 5, s. 107-129.
- Özbek, Abdullah, *Bir eğitimci olarak Hz. Muhammed*, Konya: Esra Yayınları, 1991.
- Pişgin, Yasin, *İnsan ve Peygamber Olarak Hz. Muhammed*, Ankara: Yayınevi Yayınları, 2011.
- Râzî, Fahrüddîn Ebu Abdillâh Muhammed, *Mefâtihu'l-gayb*, 3. Baskı, Beyrut: Dâru İhyâu't-Turâsi'l-Arabî, h. 1420.
- Sarıçam, İsmail, *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2007.
- Sıcak, Ahmet Sait, *Kur'an Tefsirinde Öznellik*, Ankara Okulu, Ankara, 2017.
- Sıcak, Ahmet Sait; Çalışkan, Necmettin, "Müfessirin Özellikleri Bağlamında "İnsân-ı Kâmil" Anlayışı ve "Büyük Adam Sosyolojisi" Teorileri", *Uluslararası İslâm ve Model İnsan Sempozyumu Bildiri Kitabı II*, s. 80-93.
- Sibâî, Mustafa bin Haseney, *es-Sünnetü ve Mekânetühâ fi't-Teşri'l-İslâmî*, Beyrut: el-Mektebül İslami, Dimeşk, 1982.
- Sizgen, İbrahim, *Şâfiî Mezhebinin Muharrirlerinden İmam Râfiî*, Konya: Aybil Yayınları, 2018.
- Şen, Yusuf, "Hz. Peygamber'in Merhamet Eğitim Metodu", *Bayburt Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2011, Cilt. 6, Sayı. I-II, s. 18-26.
- Tezcan, Mahmut, *Eğitim Sosyolojisi*, Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, 1985.